

ภววิทยากับจริยศาสตร์ : ความดีงามในฐานะโครงสร้าง
ของการดำรงอยู่ตามแนวพุทธอภิปรัชญา
Ontology and Ethics: Goodness as the Structure of Being
from the Perspective of Buddhist Metaphysics

ภัทรภร เดชศุภรพงษ์

Pataraporn Dechsupornpong

บัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณวโรรส มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย

Vajiranyannavarorasa Gradutate School,

Mahamakut Buddhist university

เพ็ญพรรณ เพ็ญฟูลอย

Penphan Fuangooloy

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkomrajavidyala University

E-mail: pataraporn.dech@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 4 ตุลาคม 2568

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 29 มิถุนายน 2569

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 29 มิถุนายน 2569

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภววิทยาและจริยศาสตร์ เพื่ออธิบายความดีงามในฐานะโครงสร้างของการดำรงอยู่ตามแนวพุทธอภิปรัชญา โดยอาศัยการวิเคราะห์เชิงปรัชญาร่วมกับแนวคิดทางอภิปรัชญาตะวันตกและหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า ภววิทยาและจริยศาสตร์มิได้เป็นศาสตร์ที่แยกขาดจากกัน หากแต่มีความสัมพันธ์เชิงเหตุปัจจัย กล่าวคือ ภววิทยาอธิบายธรรมชาติของความจริงและการดำรงอยู่ ส่วนจริยศาสตร์อธิบายคุณค่าและความดีงามของการดำเนินชีวิต ขณะที่พุทธอภิปรัชญาอธิบายความสัมพันธ์ดังกล่าวผ่านหลักปัจจุสมุปบาท กฎแห่งเหตุปัจจัย และกฎไตรลักษณ์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสรรพสิ่งล้วนดำรงอยู่โดยอาศัยกันและกันตามธรรมชาติ

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ความดีงามมิใช่เพียงหลักปฏิบัติทางศีลธรรม แต่เป็นการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับความจริงตามธรรมชาติ การตระหนักรู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างความจริง การดำรงอยู่ และความดีงาม ช่วยให้นักพัฒนาปัญญา คุณธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม อันนำไปสู่การเข้าถึงความจริงสูงสุดตามแนวพุทธอภิปรัชญา ซึ่งบูรณาการความจริง ความดี และการดำรงอยู่เข้าไว้ในกรอบเดียวกัน

คำสำคัญ: จริยศาสตร์, ภววิทยา, พุทธอภิปรัชญา

ABSTRACT

This academic article aims to examine the relationship between ontology and ethics in order to explain goodness as the structure of being from the perspective of Buddhist metaphysics. The study employs a philosophical approach by integrating metaphysical perspectives from Western philosophy with fundamental Buddhist doctrines. The findings reveal that ontology and ethics are not separate disciplines but are causally interconnected. Ontology explains the nature of reality and existence, whereas ethics concerns the values and principles of moral life. Buddhist metaphysics integrates these dimensions through the doctrines of Dependent Origination (Paṭiccasamuppāda), the principle of causality, and the Three Characteristics of Existence (Tilakkhaṇa), demonstrating that all phenomena exist in a state of interdependence.

Furthermore, the study shows that goodness is not merely a moral norm but a way of living in harmony with the truth of nature. Recognizing the intrinsic relationship among Truth, Being, and Goodness enables individuals to cultivate wisdom, moral virtue, and social responsibility, ultimately leading toward the realization of Ultimate Truth as understood in Buddhist metaphysics. This perspective integrates reality, ethics, and existence into a coherent philosophical framework.

Keywords: Ethics, Ontology, Buddhist Metaphysics

1. บทนำ

“ความจริงคืออะไร” และ “อะไรคือความจริงของชีวิต” เป็นคำถามพื้นฐานที่มนุษย์ตั้งขึ้นมาอย่างต่อเนื่องตลอดประวัติศาสตร์ของปรัชญา คำถามดังกล่าวมิได้มุ่งแสวงหาคำตอบเพียงหนึ่งเดียว หากแต่เปิดพื้นที่ให้เกิดการตีความและอธิบายความจริงจากมุมมองที่หลากหลาย ในทางปรัชญา ภาววิทยา (Ontology) ทำหน้าที่ศึกษาธรรมชาติของการดำรงอยู่หรือ “สิ่งที่มีอยู่” พร้อมทั้งอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และโลก ผ่านระบบสัญลักษณ์ ภาษา โลกทัศน์ และโครงสร้างของความจริงที่ถูกประกอบสร้างขึ้นในบริบททางวัฒนธรรม (ยุกติ มุกดาวิจิตร, 2564) ขณะที่ จริยศาสตร์ (Ethics) มุ่งตอบคำถามว่า “มนุษย์ควรดำรงชีวิตอย่างไร” โดยพิจารณาความหมายของ ความดี คุณค่าของชีวิต และความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างตนเองกับผู้อื่น

แม้ว่าภาววิทยาและจริยศาสตร์จะมีขอบเขตการศึกษาที่แตกต่างกัน แต่ทั้งสองศาสตร์ต่างเชื่อมโยงกันอย่างลึกซึ้ง เพราะการทำความเข้าใจ “สิ่งที่ เป็น” ย่อมส่งผลต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับ “สิ่งที่ควรเป็น” ในมิติของพุทธอภิปรัชญา ความสัมพันธ์ดังกล่าวได้รับการอธิบายผ่านหลัก ปฏิจจนุปบาท อริยสัจ 4 และไตรลักษณ์

ซึ่งชี้ให้เห็นว่าความจริงสูงสุดมิได้ตั้งอยู่บนสัจจะหรืออัตตาที่เที่ยงแท้ หากเป็นความจริงของการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปของสรรพสิ่งภายใต้เครือข่ายแห่งเหตุปัจจัยและความสัมพันธ์อันอาศัยกัน การทำความเข้าใจ โลกในลักษณะดังกล่าวจึงไม่เพียงช่วยอธิบายธรรมชาติของความจริงเท่านั้น แต่ยังเป็นรากฐานสำคัญของการ พัฒนาปัญญาและการดำเนินชีวิตอย่างสอดคล้องกับความเป็นจริงของโลกและชีวิตอีกด้วย

2. ความหมายของภววิทยา

ภววิทยานั้นมีรากศัพท์มาจากภาษากรีก ontos (ภาวะ, สิ่งที่มีอยู่) + logos (การศึกษา) (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, 2559) ให้ความหมายว่า ภววิทยา หมายถึงวิธีการนิยามความจริงจากความรู้ที่แตกต่าง หลากหลาย โดยมีได้แบ่งแยกกว่าความรู้แบบไหนหรือของใครดีกว่ากัน แต่ความรู้ทุกแบบล้วนมีคุณค่าในตัวเอง และไม่มีความรู้ที่เรียกว่าสมบูรณ์ที่สุด ในขณะที่ (Latour B, 2005) ได้อธิบายว่า “ภววิทยา” คือ โครงสร้าง ของโลก กฎเกณฑ์ของการดำรงอยู่ ความสัมพันธ์ของเหตุและผล ความเที่ยงแท้และสิ่งที่เป็นไปรวมทั้ง ธรรมชาติของจิตสำนึก ความสัมพันธ์ของจิตและกายภาพ และอาจจะยังไม่มีคำตอบใดที่แน่นอนหรือสมบูรณ์ แบบ

ภววิทยา หมายถึง โลก โลกและการมีชีวิตในโลกของอัตภาวะต่าง ๆ มากกว่าจะเป็นความเชื่อหรือโลก ทัศน์ (New Animism) ที่นำโดย เกรแฮม ฮาร์วีย์ (แก่งกิจ กิติเรียงลาภ, 2560 : 17) ในขณะที่ภววิทยาแบบ ตะวันตกนั้นวางอยู่บนความเชื่อเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ โดยธรรมชาติเป็นสภาวะที่ เก่า/ก่อน/หยุดนิ่ง แต่มนุษย์คือสปิชีส์พิเศษที่พัฒนาโครงสร้างและกลไกทางสังคมที่หลุดออกจากธรรมชาติมาสู่ การมีวัฒนธรรม

ภววิทยา (Ontology) เปนปรัชญาว่าด้วยมุมมองสภาพความเป็นจริง ซึ่งสามารถจำแนกได้เปนปฏิ ฐานนิยม คือ สภาวะความเป็นจริงของสิ่งที่ศึกษา ซึ่งดำรงอยู่จากความเป็นอิสระจากการรับรู้ของมนุษย์ และ มุมมองที่เปนปรกษตอบปฏิฐานนิยม คือ สภาวะความเป็นจริงของสิ่งที่ไม่เปนอิสระจากการรับรู้ของมนุษย์ (สิริพรรณ นกสวน และ เอก ตั้งทัพนววัฒนา, 2546 อ้างถึงในจิตตภาภา ถิริศิริกุล, 2565) กล่าวโดยสรุป ภววิทยา หรืออภิปรัชญา เปนสาขาปรัชญาที่คนควาคำตอบว่าความเป็นจริงหรือธรรมชาติของโลกคืออะไร

กนกวรรณ มะโนรมย์ (2563 : 4-5) ให้ความหมายของภววิทยาไว้ว่า คือ การคิด การมอง การทำ ความเข้าใจ หรือการอธิบายการดำรงอยู่ของสรรพสิ่ง หรือการเป็น (Being) ของสรรพสิ่งทั้งเป็นมนุษย์ และ ไม่ใช่มนุษย์ในสังคมโลกนี้ โดยให้ความสำคัญกับการไม่มีเส้นแบ่งใด ๆ ระหว่างความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งนั้น ๆ

เพลโต (Plato) ได้นิยามขอบเขตของปรัชญาเกี่ยวกับธรรมชาติของสถานะที่เป็นจริง ความจริงและ ความรับรู้ (metaphysics) ไม่เพียงแต่ความสามารถที่จะคิดอย่างเป็นตรรกะเท่านั้น แต่ได้รวมถึงคุณสมบัติทาง ศิลธรรมบางประการด้วย ซึ่งบุคคลนั้นต้องเกี่ยวข้องกับการแสวงหาความจริงและความดี (สมนึก ซูวิเชียร, 2540 : 57-59) ความดีเป็นรูปแบบสูงสุด ที่ทำให้ทุกสิ่งมีความจริง มีความงาม และมีคุณค่าในการดำรงอยู่ โลกที่จริงที่สุด คือ โลกของแบบ (Ideas หรือ Forms) ซึ่งเป็นสภาวะคงทน ไม่เปลี่ยนแปลงและทำให้สรรพสิ่ง เป็น

สิ่งที่เป็นรูปแบบสูงสุด คือหลักการสูงสุด เปรียบเหมือนดวงอาทิตย์ ให้ทั้งความมีอยู่ (Being) และ ความรู้ความจริง (Truth/Knowability) กับสรรพสิ่งที่รู้ได้ สิ่งเฉพาะในโลกประจักษ์นี้มีส่วนร่วม (methexis/participation) ในรูปแบบจึงมีสัจจะและคุณสมบัติได้

ในขณะที่ อริสโตเติล (Aristotle) นั้นนิยามว่า การดำรงอยู่ของสิ่ง ๆ หนึ่งย่อมไม่สมบูรณ์ หากไม่บรรลุ “จุดมุ่งหมายสูงสุด” และเป้าหมายสูงสุดของมนุษย์ คือ ความดีงาม ความเจริญงอกงามของชีวิตทางด้านภววิทยานั้นวิเคราะห์ว่า ความเปลี่ยนแปลงนั้นถูกอธิบายด้วย ศักยภาพ-ความเป็นจริง และความเป็นตัวเองได้สำเร็จ” มาจากเหตุสี่ประการ คือ 1. มันคืออะไร หมายถึงวัตถุประสงค์ 2. มันทำด้วยอะไร หมายถึงรูปแบบ 3. มันถูกทำด้วยอะไร หมายถึง การกระทำ 4. เพื่อจุดมุ่งหมายนั้นทำไปเพื่ออะไร สำหรับอริสโตเติลนั้นหมายถึงคำอธิบายเกี่ยวกับตัวแบบหรือโครงร่างทั้งหมดเกี่ยวกับสิ่งหนึ่ง หรือทุกสิ่ง ให้เห็นระบบที่แตกต่างกันของในความเป็นจริง (being) สามารถพูดได้หลายแบบ แต่พื้นฐานนั้นต้องมาจากสิ่งเดียว คือตัวตนของเรา

มาร์ติน ไฮเดกเกอร์ (Martin Heidegger) ผู้ก่อตั้ง ปรัชญาอัตถิภาวนิยม (Existential Philosophy) และพัฒนาปรัชญาเชิงปรากฏการณ์วิทยา เสนอแนวคิด Dasein (แปลว่า “การอยู่ที่นั่น”) หมายถึงมนุษย์ในฐานะสิ่งที่ตระหนักถึงการมีอยู่ของตนเอง (being-there) ในความเป็นจริงแท้ (Authenticity) และ ความไม่แท้ (Inauthenticity) ให้ความหมายว่า มนุษย์จำนวนมากใช้ชีวิตโดยอยู่แบบตามคนอื่นโดยไม่คิดเอง ทำให้เป็นการดำรงอยู่แบบไม่แท้ (Inauthentic) แต่การอยู่แบบแท้จริง (Authentic) คือการตระหนักถึงความตายของตนเอง (being-toward-death) และเลือกใช้ชีวิตอย่างมีความหมายตามคุณค่าของตนเอง การดำรงอยู่ที่แท้จริงนั้นต้องสัมพันธ์กับคุณค่าที่เรามีต่อโลก มิใช่เพียงการ “มีอยู่” อย่างว่างเปล่า ภววิสัยเชิงข้อเท็จจริงนั้นได้แยก (ontic) ออกจาก “ภววิทยา” (ontological) เราต้องถามหาความหมายของความเป็น มิใช่เน้นเพียงสิ่งที่มี มนุษย์นั้นมีความเป็นอยู่ในโลกโดยเสมอกับผู้อื่นในบริบทที่แตกต่างกัน และได้เปิดเผยความเป็น (Being) ของตน เวลาที่ใช้ร่วมกันกับผู้อื่นในโลก การสัมพันธ์กับการประพฤติปฏิบัติตัวตนภายใต้ความสัมพันธ์ที่มีอยู่ เช่น ความเอาใจใส่ ความห่วงหาอาทร ความปรณินิบัติ ความเห็นอกเห็นใจ เพื่อเป็นไปสู่การบรรลุความจริงสูงสุดของชีวิต คือ ความตายนั่นเอง เป็นวิถีที่เราแสดงตัวตนของเราสู่โลก ให้มีความหมายของการเป็นอยู่อย่างแท้จริง นี่คือการเน้นว่าความงามเป็นเงื่อนไขของความเป็น (Authentic) แท้จริงนั่นเอง

3. จริยศาสตร์กับความดีงามและความจริง

ระบบทางจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาที่นำไปสู่การดำเนินชีวิตที่ดี มาจากความสัมพันธ์ขององค์ประกอบใหญ่ ๆ 2 ส่วนคือ ส่วนที่เรียกว่า “สัจธรรม” (ความจริง) และส่วนของ “จริยธรรม” (ความดี) สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. ปยุตโต, 2532 : 1-8) ได้อธิบายถึง ระบบที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสัจธรรมและจริยธรรมว่า จริยธรรมก็คือการที่เราทำให้สัจธรรมก่อผลแก่ชีวิต โดยที่เรารู้กฎเกณฑ์ของสัจธรรมแล้วปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของสัจธรรมในแนวทางที่จะเกิดผลประโยชน์แก่ชีวิตของมนุษย์ จริยธรรมจะต้องเป็นตามกฎเกณฑ์ของมนุษย์ โดยอาศัยความรู้ในกฎธรรมชาติ เมื่อมนุษย์รู้จักสัจธรรมหรือรู้ความจริงคือรู้ตัวสภาวะธรรมพร้อมทั้งความเป็นไปของมัน ได้แก่ กฎเกณฑ์ที่มันเป็นไปโดยอาศัยเหตุปัจจัย และมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน แล้วใช้ความรู้นั้นให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองหรือการดำเนินชีวิตของตน รู้จักปฏิบัติ

ตนให้สอดคล้องกับกฎของธรรมชาติ เป็นการกระทำโดยที่กฎของธรรมชาติจะดำเนินไปในทางที่เกื้อกูลเป็นประโยชน์แก่ชีวิต การดำเนินชีวิตในลักษณะเช่นนี้จึงเรียกว่า จริยธรรม

เป้าหมายสูงสุดทางด้านจริยศาสตร์นั้น ได้แบ่งความเจริญความงอกงามของชีวิตนั้นเป็น กิจกรรมตามเหตุผล สอดคล้องกับคุณธรรมจนหมดอายุขัย คุณธรรมกลุ่มแรกนั้นมาจาก ลักษณะนิสัยที่เกิดจากการฝึกฝนจนเกิดเป็นทักษะ คุณธรรมกลุ่มสองนั้นเป็นลักษณะของปัญญาที่สามารถแก้ไขปัญหาคือ จึงสรุปได้ว่า เพราะธรรมชาติในการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้นได้มีรูปแบบและจุดหมายที่ชัดเจน อยู่บนพื้นฐานของศีลธรรมในโครงสร้างธรรมชาติของมนุษย์ อริสโตเติลสรุปว่า ความสามารถในการตัดสินใจที่อยู่บนพื้นฐานของเหตุผลในทางปรัชญานั้น อยู่เหนือความสามารถในการตัดสินใจที่อยู่บนพื้นฐานของเหตุผลในทางปฏิบัติ นั่นคือ การกระทำของการคิดอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับบางสิ่ง มีแนวโน้มมากที่สุดที่จะนำไปสู่ความสุข และการกระทำของความสามารถในการตัดสินใจที่อยู่บนพื้นฐานของเหตุผลในทางปรัชญานั้น ได้รับการยอมรับว่าเป็นการกระทำทางคุณธรรมที่รื่นรมย์ที่สุด (สมนึก ชูวิเชียร, 2540 : 101-137)

หากเรามองหาคำตอบทางจริยศาสตร์ในสมการของเพลโตนั้น จะพบว่า ความดีความงามนั้น ถูกผูกอยู่กับความรู้ ผู้รู้ความดีจริง ๆ จะทำดี เพราะเห็นคุณค่าแท้จริง ส่วนทางวิญญาณนั้นจะประกอบด้วย 3 ส่วน (เหตุผล-โทสะ-กำหนัด) ประกอบด้วยความยุติธรรม คือการผสมผสานหลักการมีเหตุมีผล ส่วนคุณธรรมนั้นต้องนำมาด้วยปัญญา มัชยัสถ์ กล้าหาญ และยุติธรรม สรุปว่าชีวิตจะดีงามนั้น ต้องมาจากการใคร่ครวญวิเคราะห์ความดี ของนักปราชญ์นั่นเอง เพราะความดีนั้น เป็นรากของความเป็นและความจริง จึงเป็นบรรทัดฐานสากลของศีลธรรม ดังนั้น ทำดีจึงเท่ากับสอดคล้องกับโครงสร้างของความจริงแท้

พระมหามหาวินทร บุริสุตโตโม (2564) อธิบายลักษณะของจริยศาสตร์ที่มุ่งเน้นในเรื่องความดี สิ่งที่ควรจะเป็นสิ่งที่ควรจะทำ และคุณค่าต่างๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ จึงสรุปได้ว่า จริยศาสตร์ตะวันตกกล่าวถึงอุดมคติของมนุษย์ที่มีอยู่ 3 ประการ คือ 1. ความจริง (Truth) 2. ความงาม (Beauty) และ 3. ความดี (Good) นั่นเอง ซึ่งอุดมคติทั้ง 3 ประการนี้เป็นเรื่องที่จริยศาสตร์ต้องการให้มนุษย์เขาถึงให้ได้ เพราะความจริง ความงาม และความดีนี้เป็นโจทย์ที่มนุษย์ควรแสวงหาคำตอบให้ได้ สืบเนื่องจากชีวิตจะมีความสุขได้คงไม่ใช่เพราะการได้มาซึ่งสิ่งของเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ดังเช่น จริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาที่กล่าวถึงอุดมคติสูงสุดของมนุษย์ไว้ว่าควรมีชีวิตอยู่เพื่อความดับทุกข์หรือเพื่อพระนิพพาน

ดังนั้น ความจริง (สัจธรรม) และความดี (จริยธรรม) ในทางพระพุทธศาสนา เป็นรากของความสัมพันธ์ที่แยกกันไม่ออก เราจะสามารถค้นหาความจริงในอุดมคติ ที่ตั้งบนพื้นฐานของความดีนั้นเป็นไปได้ง่าย กว่าการค้นหาความจริงที่ปราศจากความดี และการค้นหาความจริงที่แท้จริง นั้นจะทำให้เกิดความรู้ที่แท้จริง ประกอบด้วยเหตุผลที่สามารถนำความรู้ขึ้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตัวเองและผู้อื่นได้ ก่อนจะเข้าสู่ภาวะของการดับทุกข์หรือเพื่อพระนิพพาน

4. ศาสนากับความดีงามและความจริง

ศาสนานั้นมีผลโดยตรงต่อมนุษย์ โดยเฉพาะมีคุณค่าทางจิตใจ อันถือเป็นคุณค่าที่สูงกว่าวัตถุ คุณค่าของศาสนโดยสรุปมีดังนี้ (ฉลอง พันธุ์จันทร์, 2251 : 9)

1. เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์ นั่นคือเป็นที่พึ่งทางใจ ทำให้มนุษย์มีเกราะป้องกันความชั่ว และมีตัวชี้วัดความดีทางจิตใจได้ ทำให้มนุษย์มีที่ยึดเหนี่ยวและไม่รู้สึกอ้างว้างจนเกินไป
  2. เป็นบ่อเกิดของความสามัคคีของหมู่คณะหรือของชุมชนรวมไปถึงระดับชาติ ทำให้มนุษย์ที่มีศรัทธาในหลักการเดียวกันมีความรักและความเอื้ออาทรต่อกันและกัน
  3. เป็นแหล่งที่มาของศีลธรรม จริยธรรม และคุณธรรม เพราะสิ่งนี้ถือว่าเป็นคุณค่าที่จำเป็นต่อความเป็นมนุษย์และมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกหมู่เหล่า ถ้ามนุษย์ไม่มีกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม จริยธรรมเช่นนี้ ก็อาจจะไม่แตกต่างอะไรไปจากสัตว์ประเภทอื่นๆ
  4. เป็นบ่อเกิดของศิลปะ ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมมากมาย และสิ่งเหล่านี้กลายเป็นอารยธรรมของประเทศต่าง ๆ และกลายเป็นอารยธรรมของมนุษยชาติที่มนุษย์ทุกคนสามารถจะเรียนรู้ได้
  5. ศาสนาเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ช่วยให้มนุษย์มีเสรีภาพในตนเอง ในที่นี้หมายถึง เป็นเครื่องมือในการขัดเกลากิเลสตัณหา ทำให้ตนเองมีเสรีภาพทางจิตใจไม่ขึ้นอยู่กับความโลภ ความโกรธ และความหลง และทำให้คน ๆ นั้นมีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์
- สรุปว่า ศาสนานั้นมีความหมายและมีคุณค่าต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์อย่างแท้จริง หากสังคมนั้น ๆ ไม่มีศาสนาเป็นเครื่องมือที่คอยเกาะเกี่ยว ยึดโยง และปลอบประโลมจิตใจ เพื่อนำไปสู่ความความจริงขั้นสูงสุดแล้วไซ้ร้ สังคมนั้น ๆ ก็จะไม่หลงเหลือความเมตตา ความเอื้ออาทร ความดีงาม และความจริง อยู่เลย

5. พุทธปรัชญากับความดีงามและความจริง

การรับรู้ความเป็นจริง (Reality) ในทัศนะทางพระพุทธศาสนา คือ รู้สิ่งต่าง ๆ ตามธรรมดา หรือธรรมชาติที่มันเป็นอยู่ (Being) ซึ่งสิ่งที่อยู่ในกฎธรรมชาตินั้น ย่อมเกิดขึ้นและเป็นไปตามอำนาจของเหตุปัจจัย หรือกฎแห่งเหตุและผล ไม่มีอะไรเกิดขึ้นมาลอย ๆ โดยไม่มีเหตุทำให้เกิดขึ้น ซึ่งตัวกฎธรรมชาตินี้ไม่มีใครสร้างหรือกำหนดขึ้น และไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของผู้ใดเหมือนกับความสำเร็จในศาสนาแบบเทวนิยม ซึ่งแม้แต่พระพุทธเจ้าเองก็ต้องอยู่ภายใต้กฎธรรมชาตินั้นเช่นเดียวกันกับสิ่งทั้งปวง หลักระบวนที่แสดงถึงกฎธรรมชาตินี้ 2 หมวด คือ ไตรลักษณ์ และปฏิจจสมุปบาท ซึ่งที่จริงแล้ว หลักระบวนทั้ง 2 นี้ ถือว่าเป็นกฎเดียวกัน แต่แสดงในลักษณะคนละแง่หรือคนละแนว เพื่อให้มองเห็นความจริงอันเดียวกัน (อิสระ ตรีปัญญา, 2562 : 21)

ในพุทธปรัชญาหลักคำสอนที่นับว่าสำคัญที่สุดโดยเป็นพื้นฐานของหลักคำสอนอื่น ๆ ทั้งหมดได้แก่หลักคำสอนเรื่องไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณ์ 3 อย่าง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา คือลักษณะสำคัญของสิ่งทั้งปวงมีลักษณะเสมอเหมือนกัน สิ่งใดก็ตามที่เกิดขึ้น สิ่งนั้นย่อมตกอยู่ภายใต้กฎหรือลักษณะทั้ง 3 อย่างนี้ คือเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงเป็นทุกข์ และเป็นอนัตตาหรือปราศจากตัวตนที่เที่ยง เพราะฉะนั้นทุกสิ่งในสากลจักรวาล ไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตย่อมมีลักษณะของอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา เหมือนกันหมด (สุนทร ฤ รังสี, 2559 : 21-22)

โลกและชีวิตไม่มีจริง ที่ปรากฏให้เราเห็นอยู่เพราะประกอบด้วยชั้น 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ หรือประกอบขึ้นด้วยนามกับรูป จึงปรากฏเป็นโลกชีวิตได้ หากปราศจากชั้น 5 หรือ นามรูป อัตตาคือความมีตัวตนหรือมีรูปจริง ๆ ก็จะไม่ปรากฏ การที่เราเรียกว่า โลกและชีวิต เป็นเพียงเรียกโดยสมมติ

เพื่อเป็นเครื่องหมายให้เกิดความเข้าใจหรือเครื่องหมายให้รู้เท่านั้นว่าสิ่งนั้น สิ่งนี้คืออะไรเท่านั้นเอง การที่สมมติเรียกว่าโลก ว่าชีวิต เพราะความไม่เข้าใจหรือสำคัญผิดในสิ่งเหล่านั้น เพราะเราไม่รู้เท่าทันในสภาวะธรรมเหล่านั้น เป็นเพราะอวิชชาคือความไม่รู้จริงตามความเป็นจริงนั่นเอง เพราะเมื่อใดขั้น 5 หรือนามรูปเข้าผสมหรือเข้ารวมกัน เราจึงเห็นเป็นโลกและชีวิต หากขั้น 5 หรือนามรูปแยกจากกันเมื่อใด โลกและชีวิตก็จะไม่ปรากฏนั่นเอง (บุญมี แทนแก้ว, 2545 : 7)

ในหลักธรรมปฏิจสมุปบาท หมายถึง กระบวนการเกิด หรือกระบวนการของชีวิตเนื่องจากสภาวะธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตาดังกล่าวแล้ว ด้วยเหตุนี้เอง พุทธปรัชญาจึงมองสิ่งใดเป็นสัจจะเพราะว่างจากอัตตาและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับอัตตา เนื่องจากการมองสิ่งใดโดยไม่ยึดติดหรือยอมรับว่ามีจริงในเมื่อเข้าไปสัมผัสหรือถูกต้อง แต่พยายามแยกแยะใคร่ครวญวิเคราะห์ให้ละเอียดถึงยอมรับว่าเป็นอย่างนั้นจริง (บุญมี แทนแก้ว, 2545 : 7) ความเป็นไปของโลกและสิ่งทั้งหลายล้วนเป็นไปตามกฎธรรมชาติที่มีมาเอง ไม่เกี่ยวกับเทพเจ้าหรืออำนาจเหนือธรรมชาติแต่อย่างใด แต่เป็นกระบวนการหาเหตุผลที่สืบเนื่องและอิงอาศัยกัน หรือที่เรียกว่า อิทัปปัจจยา เป็นกฎแห่งการเกิดขึ้นที่อ้างอิงและอาศัยกันและกันไปตามเหตุปัจจัย เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับไป สิ่งนี้ก็ดับตาม

ปฏิจสมุปบาทนั้นมีความเกี่ยวข้องกับอริยสัจ 4 อย่างแยกไม่ออก ทั้งนี้หลักธรรมทั้ง 2 หลักธรรมนี้คือกระบวนการเกิดดับของสรรพสิ่งตามเหตุปัจจัยเช่นเดียวกัน และจะมีจุดแตกต่างกัน โดยปฏิจสมุปบาทมุ่งแสดงกระบวนการเกิดดับของสรรพสิ่งตามที่เป็นไปโดยสภาวะของมัน ส่วนอริยสัจ 4 นั้น มุ่งแสดงการเกิดดับเฉพาะที่เป็นปัญหาเกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์เท่านั้น ดังนั้นคำสอนเรื่องปฏิจสมุปบาทจึงมีลักษณะอภิปรัชญา ส่วนอริยสัจ 4 มีลักษณะเป็นจริยศาสตร์ เพราะทั้งสองหลักธรรมเน้นการเข้าใจที่ถูกต้อง เพื่อนำไปสู่การประพฤติที่เป็นแนวทางปฏิบัติ

6. องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาพบว่า ภาววิทยาและจริยศาสตร์มีใช้ศาสตร์ที่แยกขาดจากกัน หากแต่มีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งในการอธิบายความจริงของโลก ชีวิต และการดำรงอยู่ โดยเมื่อเปรียบเทียบแนวคิดของปรัชญาตะวันตกกับพุทธปรัชญา พบว่าทั้งสองต่างมุ่งแสวงหาความจริงและความหมายของการมีอยู่ แม้จะใช้วิธีอธิบายแตกต่างกัน กล่าวคือ ปรัชญาตะวันตกอธิบายความจริงผ่านแนวคิดเรื่องโลกแห่งแบบ การดำรงอยู่อย่างแท้จริง และคุณค่าของความดีสูงสุด ขณะที่พุทธปรัชญาอธิบายผ่านหลักไตรลักษณ์ ปฏิจสมุปบาท อนัตตา และการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น ซึ่งล้วนชี้ให้เห็นว่าความจริงมิได้เป็นสิ่งคงที่ หากเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ของเหตุและปัจจัย

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการบูรณาการทั้งสองแนวคิด คือ การมองว่าความจริง ความดี และการดำรงอยู่เป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นองค์รวม ความจริงมิใช่เพียงการรับรู้สภาพที่เป็นอยู่ แต่เป็นความเข้าใจในความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย ขณะที่ความดีมิใช่เพียงหลักศีลธรรมหรืออุดมคติ หากเป็นการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติของโลกและความจริงแห่งการเปลี่ยนแปลง มนุษย์จึงมิใช่ผู้มีตัวตนที่เที่ยงแท้ หากเป็นผู้เรียนรู้ สร้างคุณค่า และพัฒนาปัญญาภายใต้เงื่อนไขของเหตุปัจจัย ส่วนศาสนาและปรัชญามีบทบาทร่วมกันใน

การเชื่อมโยงความจริง ความดี และความงามเข้าด้วยกัน เพื่อพัฒนาชีวิตและสังคมให้สมดุล สอดคล้องกับธรรมชาติของการดำรงอยู่

ดังนั้น องค์ความรู้ใหม่ของบทความนี้ คือ การเสนอกรอบคิดแบบบูรณาการที่เชื่อมโยงภววิทยาและจริยศาสตร์ผ่านพุทธอภิปรัชญา โดยอธิบายว่าความหมายของชีวิตเกิดจากการเข้าใจความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย และการดำรงชีวิตอย่างถูกต้องตามธรรมชาติด้วยความรู้และคุณธรรม อันนำไปสู่การอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีคุณค่า พร้อมทั้งเปิดมุมมองใหม่ในการเชื่อมโยงปรัชญาตะวันตกกับพุทธปรัชญาเพื่อสร้างองค์ความรู้ร่วมสมัยที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งในด้านปรัชญา การศึกษา และการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

7. บทสรุป

การศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า ภววิทยา (Ontology) เป็นศาสตร์ที่มุ่งศึกษาธรรมชาติของการดำรงอยู่ และความเป็นจริง โดยมีได้จำกัดว่าระบบความคิดใดถูกต้องหรือเหนือกว่าอีกระบบหนึ่ง หากแต่เปิดโอกาสให้ความรู้จากแต่ละแนวคิดอธิบายความจริงในมิติที่แตกต่างกันอย่างเกื้อกูลกัน ในปรัชญาตะวันตก เพลโตอธิบายความดีในฐานะรูปแบบสูงสุดที่เป็นรากฐานของความจริง ความงาม และคุณค่า อริสโตเติลเสนอแนวคิดเรื่องจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตและเหตุสี่ประการเพื่ออธิบายการดำรงอยู่ของสรรพสิ่ง ขณะที่ไฮเดกเกอร์มองมนุษย์ในฐานะ Dasein ผู้ตระหนักรู้ถึงการมีอยู่ของตนและสามารถเลือกดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง ส่วนพุทธปรัชญาอธิบายการดำรงอยู่ผ่านหลักปฏิจกสมุปบาทและไตรลักษณ์ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าสรรพสิ่งเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปตามเหตุปัจจัย โดยไม่มีสิ่งใดดำรงอยู่อย่างอิสระหรือเที่ยงแท้

เมื่อพิจารณาร่วมกับจริยศาสตร์ จะเห็นได้ว่าความจริงและความดีเป็นสิ่งที่เกี่ยวพันซึ่งกันและกัน การเข้าถึงความจริงย่อมนำไปสู่การดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ขณะที่การประพฤติปฏิบัติอย่างมีคุณธรรมต้องตั้งอยู่บนความเข้าใจในความจริงของการดำรงอยู่ มนุษย์จึงมิใช่เพียงผู้ดำรงอยู่ในโลก หากเป็นผู้สร้างความหมายและคุณค่าให้แก่ชีวิตผ่านการใช้ปัญญาและการกระทำที่สอดคล้องกับเหตุปัจจัย ศาสนาในมิติของพุทธอภิปรัชญาจึงทำหน้าที่เชื่อมโยง ความจริง ความดี และความงาม ให้เป็นเอกภาพ พร้อมทั้งชี้แนวทางให้มนุษย์ดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า สอดคล้องกับธรรมชาติของโลก และมุ่งสู่เป้าหมายสูงสุดของชีวิต อันเป็นการสร้างประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคมโดยรวม

บรรณานุกรม

กนกวรรณ มโนรมย์. (2565). *ภววิทยาแม่น้ำโขง*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.

เก่งกิจ กิติเรียงลาภ. (2560). *Perspective*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: Illuminations Editions.

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (2559). *ศาสตร์-อศาสตร์: มานุษยวิทยา ณ จุดเปลี่ยนทางภววิทยา*. ใน จันทน์ เจริญศรี (บ.ก.), *ศาสตร์ อศาสตร์: เข้ามาข้างนอก ออกไปข้างใน* (หน้า 118-140). กรุงเทพฯ: พารากราฟ.

ฉลอง พันธุ์จันทร์. (2551). *ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กทม.: ประสานการพิมพ์.

บุญมี แทนแก้ว. (2545). *พุทธปรัชญาเถรวาท*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ป. อ. ปยุตโต (พระพรหมคุณาภรณ์). (2532). **สังฆธรรมกับจริยธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตตโม. (2560). **วิเคราะห์จริยศาสตร์ตะวันตกและจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญา**. วารสารนัมมวาทกพุทธศาสตร์ปริทรรศน์, 4(1), 24–38.

ยุคติ มุกดาวิจิตร. (2564). **วิวัฒนาการมานุษยวิทยา: วิธีทฤษฎีและวิธีวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สยามปริทัศน์.

สมนึก ชูวิเชียร. (2558). **โสกราตีสถึงซาร์เตอร์: ประวัติศาสตร์ของปรัชญา**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์.

สุนทร ณ รัชชี. (2541). **พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อิสระ ตรีปัญญา. (2562). **ความจริงของชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ 1. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

Latour, B. (2005). **Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory**.

Retrieved October 3, 2025, from https://en.wikipedia.org/wiki/Bruno_Latour.

Wikipedia contributors. (n.d.). **Martin Heidegger**. Retrieved October 3, 2025, from https://en.wikipedia.org/wiki/Martin_Heidegger.